

לב המועדים

עלון חודשי בענייני הלכה ומנהגים, מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

גיליון קמז

(על פי מסכת פסחים)

הלכות והליכות בעניין "סדר הקרבת קרבן פסח"

י"ד באדר

חיוב הקרבת קרבן פסח על הזכרים ונקבות בזמן הבית (פסחים קא, א), הנמצאים בארץ ישראל (תוס' פסחים ג, ב ד"ה מאליה) ושיכולים לאכול כזית בכדי אכילת פרס, מנין שאף נשים חייבות בקרבן פסח מדכתיב (שמות יב ז) "מכסת נפשות" (פסחים צא, ב).

שלושים יום קודם הקרבת קרבן פסח היו הכהנים לומדים את הלכות שחיטה הקרבן וענינו (מתוך תיאור הרומי שהיה עד ראייה לנעשה בירושלים הובא בשבט יהודה הביאו בסידור יעב"ץ).

ראש חודש ניסן

שולחים שלוחים לכל סביבות ירושלים לכל מי שיש לו מקנה שימהר להביא המקנה לירושלים, **והטעם:** כדי שימצאו עולי רגלים מספיק בהמות להקריב, וגם כדי שיהיה להם מה לאכול בזמן שנמצאים בירושלים, וכל מי שלא בא בזמן הקצוב היו מחרימין כל ממונו לקדשי הבית.

ט"ו באדר תיקון הדרכים

בט"ו באדר [שהוא יום הפורים בירושלים] יצאו שלוחי בית דין לתקן את הדרכים והרחובות (שקלים א, א) וביאר ברע"ב (שם ד"ה ומתקנין ביאור ראשון) מתקנים את השווקים שהתקלקלו בימות החורף ומתקנים בשביל עולי רגלים.

רחיצת הבהמות כל מי שהיה לו מקנה היה ממנהר להביאם לירושלים, הכבשים היו עוברים בנחל הסמוך לירושלים כדי שמי הנחל ירחצו וינקו את הבהמות מכל לכלוך, ועל זה אמר שלמה (שיר השירים ד, ב) "שעלו מן הרחצה" כשהגיעו להרים אשר סביב לירושלים היה כל כך הרבה בהמות, עד שהיה נראה הדשא כי כולו הפך לבן מלבנינות הצמר (מתוך תיאור הרומי).

לחזור אחר בהמה לקרבן

בט"ו באדר מתחילים לחזור אחרי בהמה לקרבן והיא מתקנת חכמים (ב"ח תכט א) צריך לקנות בהמה בקנין גמור, **והטעם:** לפי שאם לא יהיה הקרבן שלו בדין לא יחול ההקדש ובכך יעבור באיסור הקרבת חולין בעזרה, ולכתחילה יש לקנות את הבהמה בקנין דאורייתא (משנ"ב תרנח ס"ק י שלכתחילה יש לקנות את האתרוג הן ע"י קנין כסף והן על ידי קנין משיכה, ביאור הלכה יא, ו).

ט' בניסן טהרת הטמאים

כל ישראל מוזהרים להיות טהורים ברגל לפי שהם עומדים להיכנס למקדש, וכן עומדים לאכול קדשים (ר"ה טז, ב) ולכן כל אחד צריך לטהר עצמו, וביום ט' בניסן היו מזים מי חטאת על כל הנטהרים מטומאת מת בין אדם בין כלים, והיו הולכים בירושלים לרחוב הטהרה שם מהחלון היו מזים על כל מי שעובר מי חטאת עד שהרחוב נראה כתעלת מים (משניות פרה פרק יב משנה ד לפי פירוש הרמב"ם והרע"ב).

מגורים לדור בו לעולי הרגל

הסנהדרין היו צריכים לדאוג למקום לינה לכל עולי הרגל לו ולכל הבהמות שהיו צריכים להקריב, אחד מהניסים שנעשו בבית המקדש שלא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים (אבות ה, ה) **ועוד אמרו** (אבות דרבי נתן פרק לה) מעולם לא אמר אדם לחבירו לא מצאתי מיטה שאישן עליה בירושלים, ולשיטה אחת בגמרא ביומא (יב, א) אין משכירים דירות בירושלים רבי אלעזר ברבי שמעון אומר אף לא מיטות וכל אחד היה מתמקם לו בדירה ללא תשלום (מתוך תיאור הקרבת קרבן פסח מתוך החוברת הלל בהקרבת קרבן פסח, סידור רבי יעקב עמדין).

י' ניסן - ביקור ד' ימים כקרבן

בי' בניסן היו יוצאים כולם לקנות הזבח (תיאור הרומי), **והטעם:** זכר לקרבן פסח במצרים (שמות יב, ג) שלקחו בי' בניסן, ומייחדים אותו לקרבן פסח (רש"י פסחים צו, א ד"ה מקחו).

קרבן פסח

ביקור: קרבן פסח צריך ביקור ד' ימים לפני הקרבה שאין לו מום (פסחים צו, א מנחת חינוך מצווה ה), ואם יש ספק בכשרות

מצות עשה לשחוט את הפסח ב"ד לחודש ניסן אחר חצות (רמב"ם קרבן פסח א, א). **הטעם:** כדי שיזכרו היחידים לעולם הניסים הגדולות שעשה הקב"ה ביציאת מצרים (חינוך מצווה ה).

העלון נתרם לע"ג הרב מנחם יצחק בן שמואל חיים ז"ל. ת.ג.צ.ב.ה.

הבהמה הולכים לשאול את הממונה המיוחד, שהוא ממוחה בבדיקת מומין לקדשים (כתובות קו, א תוס' ד"ה מבקרי).

קשירת הבהמה בכרעי המיטה

נהגו לקשור את הבהמה המיועדת לקרבן פסח, בכרעי המיטה והטעם: זכר לפסח מצרים (רש"י חולין נד, ב ד"ה לא).

מינוי

אין שוחטים את הפסח אלא למנוי ומתמנים עליו בעודו בחיים (רמב"ם הלכות קרבן פסח ב, א), וכמה הוא מינוי כדי שיהיה כזית לכל אחד ואחד (פסחים פט, א), והנמנים על הפסח נקראים בני חבורה, זמן המינוי עד שנשחט ומשנשחט אינו יכול לחזור בו (רמב"ם קרבן פסח ב, יד).

זמן הקרבת תמיד בערב פסח (פסחים ה א)

תמיד של בין הערביים נשחט ביום רגיל בשעה שמונה ומחצה [לפי שעות זמניות] ולפי השעון שלנו הוא 3.30 בערך אף שזמנו משש שעות ומחצה [12.30] מאחרים שחיתתם מפני שיש הרבה נדרים ונדבות ואסור להקריב קרבן אחרי תמיד של בין הערביים (רע"ב שם ד"ה תמיד). ולכן התמיד קרב בתשע ומחצה וסוף זמנו עד שקיעת החמה (פסחים צג, ב רש"י שם ד"ה לאורתא).

בערב פסחים נשחט בשעה שבע ומחצה (1.30 בערך לפי שעון שלנו) וסיום הקרבתו בשמנה ומחצה, והטעם: לפי שהפסח נשחט אחרי קרבן התמיד לכן מקדימים שעה ומקריבים בשעה שבע ומחצה (רע"ב ד"ה תמיד), ומיכון שיש הרבה פסחים הקדימו שעה אחת (תפארת ישראל יכין שם יג).

מקום שחיטת הפסח

הפסח נשחט בעזרה כמו שאר קדשים (רמב"ם הלכות קרבן פסח א, ג).

הכנות לשחיטה

לפני שנכנסים לעזרה צריך לטבול פעם נוספת, ולובשים בגדי יום טוב (יומא ל, א רש"י ד"ה לאו).

סכינים לשחוט: יש אומרים שכל אחד היה מביא מביתו סכין שחיטה טהור (פסחים סו, א מי שפסחו).

כניסה לעזרה

כשמגיעים להר הבית חולצים המנעלים, וכן אסור להכנס במקל בידו ובחגורה ומעות (ברכות פרק ט משנה ה).

הכנות הכהנים להקרבת הקרבן

הכהנים לובשים בגדי כהונה ומקדשים ידים ורגלים (זבחים פרק ב).

הכהנים מתחלקים לשלוש קבוצות האחת מתעסקת בהולכת הדם וזריקתו על גבי המזבח (כמבואר בפסחים סה, ב) השניה בהולכת האימורים על גבי המזבח, והשלישית בהולכת העצים למזבח (פסחים סה, ב).

הבאת כלי זמר

בן ארזה היה מכריז על הבאת כלי השיר ואז מביאים כלי שיר (שקלים פרק ה משנה א, רמב"ם פרק ז' מהלכות כלי המקדש הלכה ז).

י"ג ניסן יום הקרבן קרבן תודה

מי שבא מדרך רחוקה או עבר את הים צריך להביא קרבן תודה (ויקרא ז, יב זבחים ז, א ד"ה לא דידיה) וכן מי שהתחייב בקרבן תודה בחצי שנה האחרונה צריך להביא קודם הרגל, ומכיון שקרבן תודה בא מן החמץ אי אפשר להביאו בפסח וגם בערב פסח לא היו מביאים תודה לפי שהתודה והלחמים נאכלים ליום ולילה עד חצות ואם כן נמצא ממעט מזמן אכילת הקרבן לפי שאסור לאכול חמץ בערב פסח אחר חצות וגורם שיהיו נותר ומביא קדשים לבית הפסול ולכן מי שצריך להביא תודה מקדים ומביא ביום י"ג ניסן.

י"ד בניסן

טבילה במקווה

כולם צריכים לטבול במקווה לפני הרגל לפי שכל מי שנכנס לעזרה חייב בטבילה במקווה (רש"י יומא ל, א ד"ה לעבודה), וכן מי שנטמא טומאה של ערב שמש טובל כדי שיטהר לערב.

הכרזת הגיע זמן שחיטת פסח

היו עולים במגדל גבוה שבמקדש שהיה נקרא לול וחצוצרות של כסף בידם והיו תוקעים, ואחר התקיעות היו אומרים עם ה' שמעו הגיע זמן שחיטת הפסח לשם מי ששכן שמו בבית הגדול והקדוש וכשהיו שומעים העם הקריאה היו לובשים בגדי מועד, לפי שמחצות היה יום טוב לכל היהודים לפי שהוא זמן הקרבת הקרבן (תיאורי הרומי).

קרבן פסח

"שה תמים זכר בן שנה" (שמות יב)

הפסח בא מן הצאן ואינו בא מבהקרו, מנהג העולם לקחת לקרבן פסח טלה, הטעם: לפי שהטלה הוא מזל של מצרים היה והיו עובדים אותו ולכן בחרו דווקא אותו לשחוט טלה (רש"י פסחים סט, ב, מדרש שמו"ר טז, ב), טעם אחר: לפי שבכבש יש אליה שהוא קרב לגבוה והגדי אין לו אליה ולכן העדיפו לקחת את המהודר יותר (יעב"ץ).

גיל הקרבן (שמות יב, ה) בן שמונה ימים עד בן שנה (רמב"ם קרבן פסח א, א), הטעם בגיל שמונה ימים: לפי שקודם שמונה ימים הוא מחוסר זמן כדכתיב (ויקרא כב, כז) "ומיום השמיני והלאה", ולוקחים מהמובחר ביותר.

א מק"פ הלכה יד) **והטעם:** כדי שיתעסקו רבים במצווה (רמב"ם הלכות קרבן פסח א הלכה יד), משום שברוב עם הדרת מלך (מרכבת המשנה שם).

העברת הדם מהעזרה על המזבח (ה, ה)

הכהנים עומדים בעזרה - מקום שחיטת הקרבנות, עד המזבח שורות שורות, ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב בזיכים הכוונה כפיות גדולות לקבל הדם (רע"ב שם ד"ה בזיכי) שורה של כהנים שיש בידם בזיכי עושים מכסף ושורה של כהנים שבידיהם בזיכים שעשויים מזהב, לא היו מערבין את הכסף עם הזהב, **והטעם:** שכך יפה יותר והוא משום נוי (פסחים סד, ב, רע"ב שם ד"ה שורה, רמב"ם הלכות קרבן פסח א, יג),

ומקבל את הבזך (ה, ו) - כלי המלא ומחזיר את הכלי הריק ששפכו את דמו על המזבח, **סדר הקבלה:** תחילה היה מקבל את המלא ואחר כך היה מחזיק את הריק ולא להפך שמחזיר את הריק תחילה, **והטעם:** משום שאין מעברין על המצוות (פסחים סד, ב, רע"ב ד"ה ומקבל).

וכיון שהכהנים היו זריזים היו נראות הכפות רצות ובאות כחיצים ביד גיבור (תיאור הרומי).

עמידת הכהנים על גבי איצטבאות: הכהנים היו עומדים על גבי איצטבאות (פסחים סה, ב), **והטעם:** כדי שלא יתלכלכו בגדיהם בדם שהדם היה מגיע עד ברכיהם (פסחים שם) ועל ידי זה יפסלו מעבודה (פסחים סה, ב רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה ד).

זריקת הדם על המזבח (ה, ו): הכהן שעומד קרוב למזבח ניגש ממקום עמידתו אל המזבח (פסחים סד, ב) ושופך את כל הדם (פסחים קכא, א) בשפיכה אחת על קיר המזבח למקום שיש תחתיו יסוד קודם שניגש מברך על הולכת הדם וקודם השפיכה מברך על שפיכת הדם (פסחים ז, ב. קכא, א) זורקו זריקה אחת כנגד היסוד.

קבוצה שניה (ה, ח)

יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה יצתה שניה נכנסה שלישית כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית.

קריאת הלל בשעת השחיטה (ה, ח)

כשהתחילה השחיטה היו מתחילים באמירת הלל ואם רבו הפסחים ועדיין לא גמרו לשחוט חוזרים ואומרים שוב את ההלל ואם עדין לא גמרו חוזר פעם שלשית (רש"י סוכה נד, א. פסחים סד, א ד"ה אם נגמרו).

מי קורא את ההלל: יש אומרים שגם הישראלים המקריבים קוראים את ההלל בשעת השחיטה (רש"י סוכה נד, ב ד"ה ע"פ), **ויש אומרים:** שרק הלויים היו קוראים את ההלל (התוס' סוכה ד"ה קראו).

הפשטת הקרבן (ה, ט)

אחרי שפיכת הדם כנגד היסוד לוקח הבעלים את בשר הקרבן

ג' כתות: מצווה ליחלק בשעת שחיטת קרבן פסח לג' כתות בין שיש הרבה ציבור בין שהציבור מועט (רע"ב ד"ה הפסח), ומנין שנאמר (שמות יב) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" קהל ועדה וישראל, וקהל ועדה מיותרים שהיה לו לכתוב ושחטו אותו כל ישראל, אלא מלמד שאין שוחטים אלא בג' כיתות (רע"ב ד"ה שנאמר). ואין פוחתים משלושים בני אדם בכל כת (פסחים סד, ב, רמב"ם הלכות קרבן פסח א ט).

כניסה לעזרה

בפתח העזרה היו עומדים שנים עשר לויים מבחוץ וגזרי כסף בידם, ושנים עשר לויים מבפנים וגזרי זהב בידם, תפקידם של הלויים שעומדים בחוץ, לשמור על הסדר להתרות בבאים שלא יזיקו זה לזה מרוב המהירות ושלא יכנסו בערבוביה ויבואו לידי מחלוקת, והיה מקרה שמעכו שם זקן אחד עם קרבנו והעומדים בפנים תפקידם היה לישב היוצאים שלא ידחקו זה לזה וכן אלו היו נועלים שערי העזרה (תיאור הרומי).

נעילת דלתות העזרה (ה, ה): נכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה, אביי אמר ננעלו מאליהם, שהיה מעשה נסים, רבא אמר נועלים תנן שהכהנים נועלים את העזרה (פסחים סד, ב).

תקיעה הכהנים (ה, ה)

שני עמודים גדולים גבוהים ועליהם שני כהנים וחצוצרות של כסף בידם ותוקעים בהתחלת הקרבת כל כת וכת, כדי להודיע לכהנים [הכוונה ללויים אלא שהגוי לא ידע להבדיל בין כהנים ללויים] העומדים שם על זוכנם שיאמרו הלל בקול רינה ותודה ובכל כלי שיר שהיה להם היו מנגנים (תיאור של הרומי).

שחיטת הפסח (ה, ו)

לפני השחיטה משקים את הטלה מים כדי להקל על הפשט העור (משנה תמיד פ"ג מ"ד לענין קרבן תמיד, ביצה מ, אשכך נהגו בכל שחיטה)

השוחט: כיון ששחיטה כשרה בזר, לכן יכול לשוחט ישראל (פסחים סד, ב, רע"ב שם ד"ה שחט), **כוונה בשחיטה:** צריך לכיון ששוחט לשם פסח (רמב"ם קרבנות קרבן פסח ד, א), **ברכה** מברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו על שחיטת הפסח" (פסחים ז, ב) וברכת "שהחיינו".

קבלת הדם (ה, ו): הכהן מקבל את הדם מצואר הבהמה לתוך הכלי דמצוות קבלת הדם בכהן (רש"י פסחים סד, א ד"ה וקבל, רע"ב שם ד"ה וקבל), ומברך "אשקבו" בקדושתו של אהרון וציונו על קבלת הדם" וברכת "שהחיינו" (עיין תוס' מנחות עה, ב, מג"א רכה, יג).

הולכת הדם עד זריקתו על המזבח: הכהן שקיבל את הדם מהבהמה נותנו לחברו וחברו לחבירו שהיו עומדים בשורה (רע"ב שם ד"ה נותנו) והכהן המקבל היה מהלך קצת כנגד חבריו כדי שיחשב הולכה (פסחים סד, ב, תפאר"י יכין מה, לחם משנה פרק

כדי להפשיט את עורו עד החזה כדי להוציא ממנו את החלבים המוקטרים על גבי המזבח (רמב"ם הלכות קרבן פסח א, ד).

צורת הפשטה (ה, ט)

אונקליות - מסמרים שראשיהם כפופים למעלה היו תלויים בעזרה, וכן היו שם עמודים נמוכים שהיו נקראים ננסים ועל גביהם היו תולים את הבהמה ומפשיטים את עורה (רע"ב שם ד"ה אונקליות וד"ה עמודים).

הוצאת האימורים (ה, י)

אחרי הפשטת העור מוצאים את האימורים (רמב"ם קרבן פסח פרק א, יד) אימורים הם החלבים שקרבים על גבי המזבח (רע"ב ד"ה אימורין), ואלו הן: האליה הדבקה העצם החלב המכסה את הקרב והכליות חלביהם ויותרת הכבד עמהם (פירוש המשניות לרמב"ם פרק ה, י), וכן מוציא ממנו את בני מעיו (פסחים סה, ב).

הקרבת על גבי המזבח: אחרי שהוציאו את האימורים מניחים אותם לתוך הקערה שנקראת מגיס שבה לוקחים את האימורים להקרבה על גבי המזבח (רע"ב שם ד"ה במגיס), הכהן מעלה אותם על גבי המזבח ושם מולח אותם מהמלח שנמצא על גבי הכבש (מנחות כא, ב), ועולה בכבש עד שמתקרב לשפת המזבח (משנה למלך פרק ו מהלכות מעשה"ק הלכה ד), ועומד על שפת הכבש הסמוכה למזבח ומברך "אשקבו" על הקטרת אימורים" וזורקם לתוך האש, אחרי הקרבה כל אחד היה לוקח את פסחו לביתו כדי לצלות אותו, ומניחו בתוך העור כמו בתוך שק ומוטל לביתו על כתפיו ומוליכו לביתו בירושלים ואוכל בערב.

שטיפת העזרה (ה, ח)

אחרי שהתרוקנה העזרה מכל האנשים והכהנים סיימו להקריב את הפסחים של הכת השלישית מנקים את העזרה מהדם, **צורת הנקיון:** על ידי אמת המים שהיתה עוברת בעזרה, בעזרה היתה עוברת אמת המים, המים היו יוצאים דרך החור שהיה בחומה והיו סותמים את הנקב של יציאת המים והיא עולה על גדותיה ושוטפת את כל העזרה ובגמר השטיפה היו פותחים את הנקב והמים היו יוצאים.

אכילת בשר קרבן הפסח

מצות עשה לאכול את בשר קרבן פסח בליל ט"ו בניסן שנאמר "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלהו" (פסחים קכ, א. רמב"ם קרבנות קרבן פסח פרק ח, א)

צליית הקרבן (ו, א)

חיוב אכילת הפסח בצלי, **הטעם:** לפי שכך דרך בני מלכים לאכול בשר צלי לפי שהוא מאכל טוב אבל שאר העם אוכלים בשר מבושל, ובליל פסח שאנו אוכלים זכרון שיצאנו לחירות להיות ממלכת כהנים ועם קדוש ודאי ראוי לאכול כבני

מלכים, ועוד שהצליה מראה את החיפזון שיצאנו מצרים ולא יוכלו להשהות עד שיתבשל בקדרה (חינוך מצווה ז).

היכן היו צולים את הפסח את הפסח היו צולים על פתחיהם, **והטעם:** כדי לפרסם האמונה ולשמחת החג (תיאור הרומי).

בדיני הצליה: הפסח ניצלה כשהוא שלם (פסחים עד, א) ומותר לחתוך בו מעט כדי למהר צלייתו כיון שעדיין נחשב שלם בכך (רש"י שם ד"ה חתכו).

כיצד צולוה - מביאין שפוד יבש של עץ רימון (ז, א) ותוחבו לתוך בשר הפסח מפיו עד זנבו.

הטעם שלקחו שיפוד של רימון ולא משאר עצים: משום שיוצא מהם מים ואם כן הוי ליה מבושל במים בשונה מעץ הרימון שלא מוציא מים, **והטעם שלא לקחו שיפוד של מתכת** (שם משנה ב) משום שחם מקצתו חם כולו ואם כן יוצא שניצלה מחמת השיפוד והתורה אמרה צלי אש ולא דבר אחר (פסחים עד, א, רע"ב זשם ד"ה).

ותולה אותו בתנור על האש ובית שחיטתו [ראשון] למטה, **הטעם:** כדי שיזוב הדם דרך שם (פסחים עד, א תוס' שם).

נחלקו במשנה (ז, א) היכן מניחים את הכרעיים והמעיים, רבי יוסי הגלילי אומר שנותן את כרעיו ואת בני מעיו בתוך הבהמה, רבי עקיבא אומר שבצורה כזאת זה נקרא כמין בישול, כי המעיים והכרעיים מתבשלים בתוך הבהמה והוי כבתוך הקדירה (רע"ב שם ד"ה מין) ולכן אומר תולין חוצה לו דהיינו שתולים על גבי השיפוד ליד הבהמה את שאר האברים.

אכילת קרבן פסח

כל אדם מישראל שנשחט עליו הפסח חייב לאכול בליל ט"ו בניסן כזית מן הפסח בתוך כדי אכילת פרס (פסחים סה, ב).

מה נשתנה: מתחילים את הסדר כמו בזמן הזה ובמה נשתנה שואלים עוד שאלה "שבכל הלילות אנו אוכלים צלי שלוק ומבושל הלילה הזה צלי" (פסחים קטז, א)

פסח מצה ומרור: אומר פסח מצה ומרור זה שאנו אוכלים על שום מה, ומגביה את קרבן הפסח (פסחים קטז, ב המפרשים שם תלמיד הרשב"א פסחים קיד, א).

ברכת "אשר גאלנו" שאומרים לאחר הגדה, **יש אומרים:** שאין חותם כן ה' אלוקיננו... יגיענו למועדים לפי שכל תוספת זו נתקנה רק בזמן שאין מקריבים קרבן פסח (רמב"ם פרק ח מהלכות חמץ ומצה הלכה ה).

אחר המצה מביאים את הקרבנות, ומביאים חגיגה ומברכים על אכילת זבח ואחר כך מביאים קרבן פסח ומברכים על אכילת פסח ואוכלים הפסח בהסיבה, **ויש אומרים:** שלא היו מסיבים באכילת הפסח (ב"ח תעה, פמ"ג א"א תעז, א שלא הסיבו).

יהי רצון שנזכה לאכול מן הפסחים ומן הזבחים ובביאת

גואל משיח צדקנו ובביאת משיח צדקנו במהרה בימינו

אמן.